

เพลงพื้นบ้านลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโหด จังหวัดปราจีนบุรี

Puan Folk Song in Khok Pip Sub-district, Si Mahosot District, Prachin Buri Province

สรารัฐ ไรจนศิริ¹

Sarawut Rotchanasiri¹

Received: 18 August 2019

Revised: 9 December 2019

Accepted: 13 January 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโหด จังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเพลงพื้นบ้านลำพวนในวัฒนธรรมไทพวน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้กระบวนการศึกษาทางมานุษยวิทยาในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ตำบลโคกปี่ เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านในลักษณะวัฒนธรรมไทพวน หรือลาวพวน มีการขับร้องเพลงพื้นบ้านในแบบฉบับของตนเองเรียกว่า “ลำพวน หรือ ขับพวน” คือ เพลงพื้นบ้านของชาวไทพวน มีทั้งแบบขับร้องเดี่ยวและขับร้องโต้ตอบกันในลักษณะหยอกล้อกันระหว่างเพศเดียวกัน หรือเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชายกับหญิงในลักษณะร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง โดยใช้เครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ แคน หรือไม้ใช้เครื่องดนตรีประกอบก็ได้ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านลำพวน ได้แก่ ประเพณี บุญกฐิน ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี มีการจัดแสดงลำพวนเป็นกิจกรรมหลักสำหรับการฉลองกฐิน มีแม่เพลง และผู้ร่วมฟังบางท่านสลับกันขึ้นมาขับร้องลำพวนบ้างเพื่อโต้ตอบหรือหยอกล้อกัน การเริ่มต้นลำพวน เพลงแรกเรียกว่า “บทไหว้ครู” เป็นการสักการบูชาครูเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงพระคุณ ลำดับต่อมาเป็นการลำพวนในลักษณะการเล่าเรื่อง เรียกว่า “ลำเรื่อง” คือ การกำหนดเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาของเพลงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ลำดับต่อมาเรียกว่า “ลำด้น” คือ การขับร้องลำพวนในลักษณะการร้องแบบคิดเนื้อร้องหรือถ้อยคำร้องขึ้นสดในขณะนั้น โดยใช้ภาษาซึ่งมีการผสมผสานกันระหว่างภาษาไทพวนกับภาษาไทยภาคกลางและอีสานบ้างตามลักษณะการพูดของคนในท้องถิ่น เมื่อจบการขับร้องลำพวนในแต่ละท่อนเพลง ผู้ฟังตอบรับด้วยการส่งเสียงว่า “ฮ้าว” เพื่อสร้างความสนุกสนานเป็นรูปแบบนี้ไปจนจบ ลำพวนถือเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวพวน ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี สำเนียงศัพท์ภาษาและท่วงทำนองเพลงก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน และใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชน

คำสำคัญ : เพลงพื้นบ้าน, ลำพวน, โคกปี่

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาดนตรีสากล, รองคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

¹ Asst. Prof. Department of Western Music, Associate Dean, Faculty of Humanities and Social sciences, Rajabhat Rajanagarindra University

Abstract

This study aimed to examine the role of Puan folk songs in Khok Pip Sub-district, Si Mahosot District, Prachin Buri Province. In order to gather and analyze the data, the researcher used the qualitative method with an ethnomusicology approach. Khok Pip Sub-district has a culture of folk music that expresses Tai Puan or Lao Phuan culture. There is a unique folk singing style called “Lam Puan” or “Kub Puan” that originated from Thai Puan folk songs. It is a style of singing that could be performed solo or as a group. For group performances, it could be sung in the form of teasing interaction among friends or flirting interaction among male and female. The style of song is usually variations on the same theme either with the “Kaen” performing or without any musical instruments. Lam Puan folk songs are related to Thai traditional rituals such as the Kathin Ceremony which is held annually. A Lam Puan performance is the main activity at the ceremony. Sometimes, the head of the band and some of the audience alternately sing Lam Puan folk songs in order to interact and tease each other. The beginning part of Lam Puan performance is called Wai Khru. It is the part for paying homage and showing respect to the teachers. Next is the part called “Lam Ruang” which is the story-telling singing style, followed by the part called “Lam Don”, the Lam Puan singing with extemporaneous rhyme mixing between the local languages of Thai Puan, Central Thai and North-Eastern Thai. At the end of each phrase of Lam Puan, the audience is supposed to respond by saying “Hew” as part of the entertainment. Lam Puan is an expression of the identity of the Thai Puan in their traditions, vocabulary, language and melodies. To help create a sense of belonging, Lam Puan is also used as a tool to tell the story of a particular group.

Keywords: Folk Songs, Puan Folk Songs, Khok Pip Sub-district

บทนำ

วัฒนธรรมไทยคือสิ่งที่ยืนยันความเป็นสังคมไทย หากขาดการอนุรักษ์ส่งเสริมให้ดำรงอยู่ในท้ายที่สุดความเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมไทยจะสูญหายไป ศิลปวัฒนธรรมไทยบางอย่างดำรงอยู่และบางอย่างสูญหายไป อาทิ ศิลปวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของไทยที่มีการสืบสานกันมาในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ปัจจุบันกลับไม่ได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคมไทยเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่ศิลปวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของไทยถือเป็นภูมิปัญญาของคนไทยและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสังคมไทยที่ไม่มีชนชาติใด

เสมอเหมือน ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมของไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริมเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

ดนตรีเปรียบเสมือนสื่อที่สามารถทำให้มนุษย์เข้าใจกันแม้จะต่างวัฒนธรรมกันก็ตาม การศึกษาดนตรีของมนุษย์ในชาติพันธุ์ต่างๆ ถือเป็นการศึกษาวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของมนุษย์โดยใช้ดนตรีเป็นสื่อในการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างกันของมนุษย์ชาติ และเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ทางด้านดนตรีเพื่อเผยแพร่สู่ประชาชนเป็นการ

สร้างสรรค์สังคมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในด้านของการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยาในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยยังคงได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคมไทยน้อยมาก จึงต้องมุ่งศึกษาดนตรีของไทยอย่างจริงจังเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านดนตรีของไทยให้เพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับดนตรีอีกด้วย

เพลงพื้นบ้านจัดเป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้านที่สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในท้องถิ่นนั้นๆ เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของการบันเทิงที่มีอยู่ในสังคมไทยมานานและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย (พรรณราย คำโสภา, 2542: 43) ลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้าน คือ ความเรียบง่ายและมีความเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ความเรียบง่ายนั้นปรากฏอยู่ในรูปแบบของภาษา คำกลอน ทำนองร้อง ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพูดธรรมดาหรือเป็นคำกลอนง่ายๆ แฝงคติหรือคิดหรือเป็นคำคมใช้ได้การมกั้นระหว่างหญิงชาย (ปราณี วงษ์เทศ, 2525: 76) เพลงพื้นบ้านใช้ร้องเล่นกันในโอกาสต่างๆ อาทิ งานบุญทางศาสนาหรือการร่วมกันทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เกี่ยวข้าว เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมแบบมุขปาฐะซึ่งเกิดขึ้นจากการแต่งถ้อยคำของกลุ่มชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดและสื่ออารมณ์ความรู้สึก นิยมร้องถ่ายทอดแบบปากเปล่ามากกว่าการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร มีการจัดวางถ้อยคำและจังหวะ ทำให้เกิดเป็นรูปแบบร้อยกรองง่ายๆ การร้องเพลงพื้นบ้านของไทยมีปรากฏแพร่หลายและสืบทอดต่อกันมาในกลุ่มชาวบ้านเกือบทุกภูมิภาคของประเทศไทย ลักษณะของเพลงพื้นบ้านส่วนมากมักเป็นลักษณะการเกี่ยวพาราสีหรือการซักถามโต้ตอบกัน ความโดดเด่นของเพลงพื้นบ้านอยู่ที่ความไพเราะในถ้อยคำง่ายๆ แต่มีความหมายลึกซึ้ง ใช้ไหวพริบปฏิภาณในการ

ร้องโต้ตอบกัน เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีเนื้อร้องและมีทำนองง่ายๆ ร้องเล่นได้ไม่ยาก ฟังไม่นานก็สามารถร้องเล่นตามได้ การร้องเพลงพื้นบ้านมักขับร้องตามลานบ้าน วัด ท้องนา ลำน้ำ แล้วแต่โอกาสในการเล่นเพลง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับร้องมักเป็นเพียงเครื่องประกอบจังหวะ อาทิ ฉิ่ง กรับ กลอง หรือเครื่องดนตรี ที่ประดิษฐ์ขึ้นเองหรืออาจไม่มีเลยใช้การปรบมือประกอบจังหวะ สิ่งสำคัญในการร้องเพลง ชาวบ้านอีกประการ คือ ลูกคู่ที่ร้องรับ ร้องกระทุ้ง หรือร้องสอดเพลง เพื่อให้บทเพลงน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

พื้นที่ตำบลโคกบึง อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้าน ในลักษณะวัฒนธรรมไทพวนหรือลาวพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งในประเทศไทย มีการขับร้องเพลงพื้นบ้านในแบบฉบับของตนเองเรียกว่า “ลำพวน” หรือ “ขับพวน” ในลักษณะการนั่งขับร้องกลอนโต้ตอบกันหรือขับร้องบรรยายเรื่องราวต่างๆ โดยใช้ภาษาท้องถิ่น (ภาษาพวน) ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวไทพวนที่ปัจจุบันได้ขาดการสืบทอดต่อทางวัฒนธรรมมีเพียงผู้สูงอายุในชุมชนเท่านั้นที่สามารถขับร้องลำพวนได้ ดังนั้นเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านดนตรีของไทยให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับดนตรี เกิดองค์ความรู้ด้านสังคมวัฒนธรรมและเพลงพื้นบ้านอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงขอเลือกศึกษาเพลงพื้นบ้านโดยกำหนดหัวข้อเรื่องที่ศึกษา คือ “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกบึง อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี” เพื่อทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ศึกษาบทบาทและวิเคราะห์คุณลักษณะทางดนตรีของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ในวัฒนธรรมไทพวน โดยใช้กรณีศึกษาตำบลโคกบึง อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษา เพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอบทความวิจัยในวัตถุประสงค์เดียว คือ เพื่อศึกษาบทบาทของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ในวัฒนธรรมไทพวน

วิธีการศึกษา

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษา เพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามวิธีการทางมานุษยวิทยา (Ethnomusicology Research) วิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ข้อมูลหลักที่ได้จากการศึกษาเป็นข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม (Field Work) เป็นสำคัญ ในพื้นที่ทำการวิจัย คือ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี กำหนดดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการศึกษา

ขั้นเตรียมการศึกษา คือ ขั้นตอนในการหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องราว สถานที่และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี โดยสำรวจข้อมูลในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย บทความและวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัย ได้แก่

1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา
1.2 ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน ลำพวน

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นบ้าน ลำพวน

2. สำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยเข้าพื้นที่สนามวิจัยเพื่อติดต่อประสานงานกับบุคคลที่ให้ข้อมูลต่างๆ ได้แก่

2.1 นักร้องเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

2.2 กลุ่มบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านลำพวนและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

ขั้นตอนการศึกษา

ขั้นตอนการศึกษา คือ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลทางภาคสนาม ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้จากการศึกษาพฤติกรรมและผลผลิตที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์จากสภาพแวดล้อมทางสังคมตามความเป็นจริง โดยทำการศึกษา “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษา เพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี” เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยดำเนินการศึกษาตามแผนงานที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากบุคคลข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย เพื่อเก็บประวัติส่วนตัวและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน รวมทั้งศึกษาริบทที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 การสังเกต (Observation) คือ การเฝ้าดูอย่างเป็นระบบ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยได้เข้าร่วมในการขับร้องเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อศึกษาถึงบทบาท ความหมาย สังคม วัฒนธรรม

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) คือ การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการกับผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่เป็นบุคคลสำคัญ ได้แก่ นักขับร้องลำพวน (ขับร้องหลัก 1 ท่าน และขับร้องสมทบ 2 ท่าน) ประเด็นสัมภาษณ์หลัก คือ การขับร้องลำพวนและลำดับขั้นตอนการขับร้อง ส่วนการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คือ การสนทนาทั่วไปในประเด็นต่างๆ

ที่ต้องการศึกษาข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกประมาณ 10 ท่าน ประเด็นสัมภาษณ์หลัก คือ การประกอบพิธีกรรม และการมีส่วนร่วม

3. การใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ การเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ด้วยอุปกรณ์การบันทึกต่างๆ ดังนี้

3.1 เครื่องมือในการจดบันทึกข้อมูลในรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี คือ สมุดจดบันทึกข้อมูล (Book Record) หรือคอมพิวเตอร์ (Laptop Computer) จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ในข้อมูลทั่วไป

3.2 เครื่องมือในการบันทึกข้อมูลเสียง สำหรับบันทึกการสัมภาษณ์และการบันทึกเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี คือ เครื่องบันทึกเสียงชนิดต่างๆ

3.3 เครื่องมือในการบันทึกข้อมูลภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เพื่อบันทึกภาพบุคคลและการขับร้องเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี คือ กล้องถ่ายภาพนิ่งและกล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจระบบข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดวิธีการให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง กำหนดวิธีบันทึกข้อมูล มีการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลสำหรับผู้ร่วมวิจัยในการเก็บข้อมูลให้มีความรู้ ความเข้าใจและชำนาญเท่าเทียมกัน จากนั้นจึงเก็บข้อมูลตามที่วางแผนไว้ เมื่อได้ข้อมูลกลับมามีการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล คือ การนำข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามมาจำแนก จัดระเบียบ จัดประเภทของข้อมูล จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์

บทเพลงต่างๆ โดยเขียนเป็นโน้ตแบบดนตรีตะวันตก (Transcriptions) และกำหนดหัวข้อของการวิเคราะห์ ได้แก่ วิเคราะห์บทบาทของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน

ขั้นนำเสนอผลงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี” ผู้วิจัยกำหนดกระบวนการนำเสนองานวิจัยตามแผนงาน ดังนี้

1. จัดทำงานวิจัยในรูปแบบของรายงานการวิจัยเรื่อง เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี
 2. จัดทำบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหรือวิจัยในเรื่อง เพลงพื้นบ้าน ลำพวน ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี
 3. นำผลการวิจัยมาคืนข้อมูลสู่ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี
 4. นำผลการวิจัยมาบูรณาการกับการเรียนการสอนในหลักสูตรดนตรีสากล ระดับอุดมศึกษา รายวิชามานุษยวิทยาทางดนตรี
- นำเสนอผลการวิจัย ณ มหาวิทยาลัยที่จัดงานประชุมวิชาการหรืองานวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮส จังหวัดปราจีนบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอบทความวิจัยในวัตถุประสงค์เดียว คือ เพื่อศึกษาบทบาทของเพลงพื้นบ้าน ลำพวน ในวัฒนธรรมไทพวน ดังนี้

ชาวไทพวนมีศาสนาหลักที่นับถือเหมือนกับชาวไทยทั่วไป คือ ศาสนาพุทธ มีความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรม มีภาษา มีความผูกพันในระบบเครือญาติ เผ่าพันธุ์ เป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาช้านาน ชาวไทพวน

พูดได้ทั้งภาษาไทยกลาง และภาษาไทยวน โดยใช้ภาษาไทยกลางพูดกับผู้คนต่างถิ่น แต่พูดภาษาไทยวนกับกลุ่มชนเดียวกัน

ประเพณีของชาวไทพวน ชาวพวน นอกจากนับถือและยึดมั่นในศาสนาพุทธแล้ว ชาวพวนยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของตนมาแต่โบราณ ชาวไทพวนเคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียมและประเพณีของตนมาก ซึ่งได้ถือปฏิบัติมาตามแบบอย่างบรรพบุรุษในรอบปีหนึ่งประเพณีของชาวพวนที่ยึดถือและปฏิบัติกัน ได้แก่ เดือนอ้ายบุญข้าวจี เดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญกำฟ้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญหมู่บ้าน เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อข้าวยามดิน เดือนสิบเอ็ดบุญกฐิน เดือนสิบสองใส่กระจาด นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติอีกหลายอย่าง เช่น การแห่บั้งไฟ การแข่งนางแมว การลากกระดาน (กองข้าว) การสวดวิชัย ประเพณีกำเียน ฯลฯ ในปัจจุบันประเพณีต่างๆ ของชาวไทพวนส่วนมากยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่แต่บางประเพณีก็ได้เลิกไปแล้ว บางประเพณีทำแบบไม่ต่อเนื่องกันกระทำเป็นบางครั้งบางคราว บางประเพณีมีปฏิบัติกันในเพียงบางจังหวัดเท่านั้น ประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทพวน ได้แก่ บุญกำฟ้า, บุญห่อข้าวยามดิน, ใส่กระจาด, ทานข้าวสะ, ลงช่วง, งานบวช บุญกฐิน และขึ้นบ้านใหม่

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านลำพวน ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี จากการศึกษาวิจัย พบว่าชาวไทพวนในพื้นที่แห่งนี้มีประเพณีที่ประกอบพิธีกรรมโดยมีการขับร้องลำพวนร่วมด้วยอยู่เสมอไม่มากนัก มีการกำหนดหรือเป็นที่เข้าใจกันในชุมชนอย่างชัดเจนว่าประเพณีใดที่ต้องมีการขับร้องลำพวนร่วมด้วย อีกทั้งผู้ขับร้องลำพวนได้ในพื้นที่มีอยู่ไม่มากนัก ประมาณไม่เกิน 10 คน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผู้ขับร้องลำพวนเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น โดยผู้ฟังหรือผู้ที่เข้าร่วมอยู่ใน

พิธีกรรมก็เป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้านเช่นเดียวกับผู้ขับร้องลำพวน ประเพณีที่มีการประกอบพิธีกรรมโดยมีการขับร้องลำพวนร่วมด้วยสำหรับชาวไทพวนในตำบลโคกปิบ ได้แก่ ประเพณีการทอดกฐินหรือบุญกฐินตามการเรียกของคนท้องถิ่น ซึ่งชาวไทพวนในพื้นที่แห่งนี้จัดประกอบพิธีกรรมเป็นประจำทุกๆ ปี จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า การทอดกฐินหรือพิธีกรรมบุญกฐินของชาวไทพวนตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี จัดขึ้นตั้งแต่วันเสาร์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ณ วัดสระมะเขือ เริ่มเวลา 20.00 น. เป็นการฉลองกฐิน ส่วนพิธีทอดกฐินจัดเริ่มขึ้นในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น คือ วันอาทิตย์ที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 8.00 น. โดยพิธีทอดกฐินจัดเหมือนกับชาวไทยพุทธทั่วไป

การฉลองกฐินของคนในหมู่บ้านสระมะเขือ มีการจองกฐินสำหรับผู้คนในหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มเข้าพรรษาที่วัดสระมะเขือ ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาว่าจะร่วมทำบุญกฐินเป็นเจ้าภาพจำนวนกี่กองหรือตามแต่กำลังทรัพย์ของแต่ละคน ซึ่งการจองกฐินนี้มีเฉพาะคนในหมู่บ้านสระมะเขือเท่านั้น โดยส่วนใหญ่มีชาติพันธุ์เป็นชาวไทพวน ไม่มีคนนอกเป็นเจ้าภาพกฐินเนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กไม่มีคนนอกพื้นที่เข้ามา การฉลองกฐินของชาวไทพวนในหมู่บ้านสระมะเขือนี้ เริ่มเตรียมการตั้งช่วงเย็นสามารถกำหนดการได้ ดังนี้

15.00 น. ตั้งองค์กฐิน บริวารกฐินและเครื่องไทยธรรม ณ ศาลาวัดสระมะเขือ

18.00 น. ชาวบ้านพร้อมกันบริเวณศาลาวัดสระมะเขือ เพื่อจัดเตรียมอาหาร

19.00 น. หมอลำ หมอแคน มาถึงพร้อมกันเพื่อเตรียมลำพวนฉลองกฐิน

20.00 น. เริ่มลำพวน เพื่อฉลองบุญกฐินของหมู่บ้าน

21.00 น. เสร็จพิธีการฉลองกฐิน รับประทานอาหารร่วมกัน

พิธีฉลองกฐินของชาวไทยพวนในหมู่บ้านสระมะเขือ ตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นงานพิธีที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยพวนที่ชัดเจน เนื่องจากการจัดแสดงลำพวนที่ถือเป็นกิจกรรมหลักของพิธีกรรม เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมลำพวนของชาวไทยพวนในพื้นที่นี้ การลำพวนเริ่มขึ้นเวลา 20.00 น. เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีฉลองกฐินทุกคนมาพร้อมกันในบริเวณศาลาวัดสระมะเขือแล้ว ทั้งหมดล่า หมอแคน และผู้ชมผู้ฟังทุกคน ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านสระมะเขือและเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น มีคนหนุ่มสาวบ้างแต่เพียงมารับส่งญาติผู้สูงอายุของตนเท่านั้นโดยยืนอยู่บริเวณรอบๆ ศาลาวัดจำนวนไม่มาก การลำพวนของชาวไทยพวนในหมู่บ้านสระมะเขือ ตำบลโคกปี่นี้มีแม่เพลงหลักอยู่ 1 ท่าน คือ นางไข หาเลิศ ส่วนหมอแคนนั้นมาจากพื้นที่อื่น โดยมีผู้ร่วมฟังบางท่านสลับผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาขับร้องลำพวนบ้าง เพื่อตอบโต้หรือหยอกล้อกันให้เกิดความสนุกสนานมากขึ้น

การลำพวนของชาวไทยพวนในหมู่บ้านสระมะเขือ ตำบลโคกปี่ มีลำดับขั้นตอนสรุปดังนี้

1. ไหว้ครู (แม่เพลงร้องเดี่ยว)
2. ลำเรื่อง (แม่เพลงร้องเดี่ยว)
3. ลำด้น (แม่เพลงร้องเดี่ยวหรือร้องสลับผู้คนในหมู่บ้าน)

การลำพวนแบบลำด้น มีหมอแคนร่วมเป่าแคนประกอบด้วยเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน และมีกิจกรรมราวประกอบการลำพวนของคนในหมู่บ้านด้วย

การเริ่มต้นลำพวนใช้บทเพลงแรกเรียกว่า “บทไหว้ครู” สำหรับการลำพวนของชาวไทยพวนการไหว้ครูถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเริ่มต้นการขับร้องลำพวนเป็นการทำพิธีสักการบูชาครูบาอาจารย์เพื่อแสดงความเคารพ และระลึกถึงพระคุณ เมื่อขับร้องลำพวนบทไหว้ครูแล้ว ลำดับต่อมาเป็นการลำพวนในลักษณะการเล่าเรื่อง เรียกว่า “ลำเรื่อง” คือ การกำหนดเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาของ

เพลงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในที่นี้กำหนดเป็นลำเรื่องบทถวาย ร. 9 เพื่อลำถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อปวงชนชาวไทยทุกคนและชาวไทยพวนในตำบลโคกปี่ อำเภอสริมโฮสถ จังหวัดปราจีนบุรีด้วย เนื่องด้วยเป็นช่วงที่ตรงกับกาลเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงมีการเพิ่มเติมลำพวนบทถวาย ร. 9 นี้ เพิ่มต่อจากบทไหว้ครูด้วย ขับร้องโดยแม่เพลง คือ นางไข หาเลิศ

การขับร้องลำพวนทั้งบทไหว้ครูและลำเรื่องถวาย ร.9 ทั้ง 2 บทนี้ เป็นการขับร้องในลักษณะที่มีการเตรียมการมาก่อน คือ มีการประพันธ์คำร้องมาก่อนเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาและถ้อยคำร้องที่ใช้ในการลำพวนทั้ง 2 บทนี้ ถือเป็นปกติของการลำไหว้ครูและการลำเรื่อง เพราะบทไหว้ครูที่ใช้ขับร้องลำพวนนี้เป็นบทไหว้ครูที่ใช้มาแต่เดิม มีถ้อยคำแสดงความสักการะในพระพุทธรเจ้า บิดามารดา ครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ดังนั้น เนื้อร้องที่ใช้ในบทไหว้ครูจึงต้องมีการเรียงร้อยอย่างประณีตและใช้ถ้อยคำที่แสดงออกถึงความเคารพบูชา ตัวอย่าง

“ถวายบูชาต่างประทีป

มือสิบนิ้วแทนเทียนทอง ขอถวายบูชา

พระยอดคุณไฉไลแก้ว ทั้งเหล่าขุนอนอบน้อม”

คำร้องในบทไหว้ครูนี้จึงเป็นคำร้องที่แต่งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์การบูชาสิ่งต่าง ๆ ที่ชาวไทยพวนเคารพนับถือ นอกจากนี้ยังเป็นการขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยบันดาลให้การร้องหรือผู้ขับลำพวนสามารถขับร้องลำพวนได้อย่างไพเราะ คิดค้นทำนองร้องออกได้สอดคล้องประสานกันดังวงดนตรีบรรเลง ตัวอย่าง

“ขอให้สับสนะเพียง กลมเกลียวกลมกัน

เป็นดังพิณพาทย์ฆ้อง ซอ ขลุ่ย แคนระบำ”

ลำพวน: บทไหว้ครู

♩ = 68 บันทึกไว้โดย ผศ.สราวุธ วิจารณ์ศิริ

สัพ-ป ชี กา-จี-อะ น้อม ก้ม เกศ กร อ-วาช ธก กระ พุ่ม มืด กราบ พระ คุณ ไตร ฦว

คน คำ ข่า ขอขอบพระ ไตร รัตน ขอ ให้ เป็น ดั่ง บิด ลีล คำ ที่ ๑ ทรง พุทธ โอ เจ้า

ตา สอง ก้า อ-วาช ปู - ชา คำ ประ ทัพ มืด สิบ นว เนน ที่ เชน พอง

ขอ อ-วาช ปู ชา พระยอดคุณพระ ไตร ฦว ทั้งเหล่าขอ นอบ น้อม คุณ แห่ง ครู บา

กับ ทั้ง อี คำ ได้ มารดา กับ คน แม่ คุณ เชน เชน เชน ได้ ไผ่สูง

ข้า ขอ นม นว นว ผู้ ๖ เชน อิมพรพรม กับ ที่ ๖ เชน นว-ดา ผู้ ๖ เชน กว้าง ข้า ขอ อ-วาช-ฐา

น้อม คุณ ได้ ทั้ง เนน ขอ พระคุณ จง มา ปู คำ น้า กลอน ผู้ สูง แม่ จิต

ตัวอย่างเพลงลำพวน บทไหว้ครู

ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

การลำเรื่อง คือ การลำพวนในลักษณะการขับร้องในเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่งตามแต่ตั้งขึ้นหรือนำเอาเนื้อหามาจากเรื่องราวหรือนิทาน คำสอนต่างๆ ตามที่ผู้ขับร้องลำพวนเลือกมา ดังนั้นการลำพวนแบบการลำเรื่องนี้ ต้องมีการกำหนดหรือประพันธ์เนื้อร้องมาก่อนเช่นเดียวกับบทไหว้ครู เหตุที่ต้องมีการประพันธ์หรือเขียนเนื้อร้องมาก่อนเนื่องจากการลำเรื่องต้องกำหนดเนื้อหาของการขับร้องหรือการลำ ให้อยู่ในกรอบของเรื่องราวที่กำหนดไว้ให้ได้เนื้อหาที่ดำเนินไปตามความของเรื่องอย่างครบถ้วน โดยการลำเรื่องของไทยพวนในครั้งนี้ เป็นการลำเรื่องถวาย ร. 9 เพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อพวงชนชาวไทยทุกคนและชาวไทยพวนในตำบลโคกปี่ เนื่องด้วยเป็นช่วงที่ตรงกับการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อพิจารณาถ้อยสำนวนของเนื้อเพลงที่ใช้ในการลำเรื่องแล้วการลำเรื่องจะใช้ถ้อยคำที่มีความสลับซับซ้อน

น้อยกว่าการลำพวนบทไหว้ครู ดังลำเรื่องถวาย ร. 9 ตัวอย่าง

“โอโฮน้อ ทุกคนเกิดมาเป็นลูก ร. 9
อย่าหลงทำชั่วชั่วมา อย่าเห็นแก่ตน
หันเข้าหากัน เสาสามัคคีกันไว้”

ภาพบรรยากาศลำพวน

ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

ที่มา: ถ่ายภาพโดย ผศ.สราวุธ วิจารณ์ศิริ

วันที่ 14 ตุลาคม 2560

ลำดับต่อมาเป็นการขับร้องลำพวน เรียกว่า “ลำตัน” คือ การขับร้องลำพวนในลักษณะการร้องแบบคิดเนื้อร้องหรือถ้อยคำร้องขึ้นใหม่ในขณะนั้นภาคกลางเรียกว่า “ตัน” พบวิธีการขับร้องแบบตันนี้ในบทเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเภทเพลงลำตัด เพลงฉ่อย เพลงแหล่ โดยการลำตันของชาวไทยพวนนี้เป็นการคิดคำร้องโดยใช้ภาษาไทยพวน ซึ่งมีการผสมผสานกันระหว่างภาษาไทยพวนกับภาษาไทยอีสานบ้างตามลักษณะการพูดของคนในท้องถิ่น การลำพวนแบบลำตันของชาวไทยพวนในหมู่บ้านสระมะเขือ ตำบลโคกปี่ ขับร้องโดยแม่เพลง คือ นางไข หาเลิศ การลำพวนแบบลำตันมีทั้งการขับร้องลำตันแบบคนเดียว และการขับร้องลำตันแบบโต้ตอบระหว่างกันหรือสลับกัน หากเป็นการลำตันแบบคนเดียว เนื้อหาที่นำมาขับร้องมักเป็นการเล่าเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตตามที่ผู้ขับร้องคิดขึ้นหรืออาจ

เตรียมเนื้อร้องมาก็ได้คล้ายลำเรื่อง หากแต่ศัพท์สำนวนและเนื้อหาอาจไม่ต่อเนื่องเหมือนลำเรื่อง โดยอาจมีการปรับเนื้อหาใหม่จากเดิม หรืออาจเปลี่ยนไปเป็นเรื่องอื่นๆ ตามแต่ผู้ขับร้องคิดนึกขึ้นในขณะที่ขับร้อง เมื่อจบการขับร้องลำพวนในแต่ละท่อนของทุกถ้อยคำร้อง (จบเรื่องราวที่ขับร้อง) ผู้ฟังจะตอบรับด้วยการส่งเสียงว่า “อ้าว” ยาวๆ เป็นรูปแบบนี้ต่อเนื่องไปจนจบ

การลำต้นแบบหลายคน เป็นการลำพวนที่สร้างความสนุกสนานให้กับชาวไทพวนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับร้องลำพวน การลำพวนแบบร้องหลายคนนี้ดำเนินการขับร้องต่อจากการขับร้องเดี่ยวของแม่เพลง โดยแม่เพลง (นางไข หาเลิศ) เมื่อขับร้องเดี่ยวเสร็จในตอนต้นของการลำพวนแบบลำต้นแล้ว แม่เพลงจะเรียกผู้ฟังที่สามารถลำพวนได้ให้เข้ามาร่วมขับร้องด้วยกัน ซึ่งการขับร้องลำพวนแบบลำต้นนี้จำเป็นต้องใช้ผู้ขับร้องหลายคนเพื่อสร้างการโต้ตอบกันในถ้อยคำร้องต่างๆ ที่คิดขึ้น โดยขับร้องสลับกันไปทีละคน ไม่มีการจัดลำดับของการขับร้อง เป็นไปตามความต้องการของผู้ขับร้องแต่ละคนจะคิดถ้อยคำร้องได้ และขับร้องโต้ตอบออกไปในขณะนั้น เนื้อหาที่นำมาขับร้องลำพวนในลักษณะของการโต้ตอบกันมีทั้งการเล่าเรื่องราวต่างในชีวิตเหมือนการลำต้นแบบเดี่ยว และการโต้ตอบกันในเชิงกี่ยวพาหรือหยอกล้อกันระหว่างชายกับหญิงหรือเพศเดียวกัน สลับกันไปแบบนี้จนจบโดยมีการตอบรับในแต่ละถ้อยคำร้องด้วยการส่งเสียงว่า “อ้าว” ยาวๆ จากผู้ฟัง เช่นเดียวกับการขับร้องเดี่ยว การลำพวนแบบลำต้น (โต้ตอบกัน)

ลำพวนเป็นขับร้องเพลงพื้นบ้านของชาวไทพวน มีความสนุกสนานในการร่วมกันขับร้องเพลงทั้งแบบร้องเดี่ยวและร้องโต้ตอบกัน ในการขับร้องเพื่อให้เกิดความบันเทิงแก่ผู้ร่วมงานมักมีการร่วประจบการลำพวนของชาวไทพวนรวมอยู่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะการลำพวนแบบร้องโต้ตอบกันมักมีการเร่งจังหวะของการขับร้องให้เร็วขึ้นเล็ก

น้อยแต่ไม่เร็วเท่าหมอลำทางภาคอีสาน พอจะทำให้เกิดความคึกคักมากขึ้นกว่าการลำพวนแบบขับร้องเดี่ยว จึงทำให้ผู้ฟังรู้สึกอย่างมีส่วนร่วมในการลำพวนโดยการเข้ามาร่วมกันร่วประจบการขับร้องลำพวน และในขณะที่ร่วก็มีมีการร้องตอบรับกับผู้ขับร้องเป็นระยะเมื่อจบแต่ละถ้อยคำร้อง โดยการร้องว่า “อ้าว” สร้างความสนุกสนานให้กับผู้เข้าร่วมงานทุกคน

บทบาทของเพลงพื้นบ้านลำพวนในวัฒนธรรมไทพวน อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าดราบไตที่วัฒนธรรมเรื่องหนึ่งเรื่องใดยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันอยู่ แสดงว่าวัฒนธรรมนั้นยังเป็นที่ประโยชน์และมีคุณค่าต่อสังคม ลำพวนถือเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวไทพวน ทั้งด้านขนบธรรมเนียมประเพณี สำเนียงศัพท์ภาษาและท่วงทำนองการขับร้องลำพวน จากการศึกษางานบุญกฐินในการวิจัยนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันของชาวไทพวน ที่มีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชัดเจนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนด้วยกัน โดยแสดงออกจากการขับร้องลำพวน อีกทั้งเพลงพื้นบ้านลำพวนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มชน จาก การลำเรื่องและการลำต้น ที่มักมีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาทางสังคม หรือเหตุการณ์ต่างๆ ของชาวไทพวนเอง ในด้านการสร้างค่านิยมทางศาสนา คุณธรรมในการดำเนินชีวิตและการประกอบพิธีกรรม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกปึก อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี สามารถอภิปรายผลการวิจัยเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ศัพท์ภาษาเพลงลำพวน บทเพลงพื้นบ้านลำพวน ตำบลโคกปึก อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มีการผสมผสานทั้งภาษาไทย

ภาคกลาง ภาษาไทพวน ภาษาไทยทั้งภาคอีสาน และภาคเหนือ โดยการขับร้องลำพวนมักใช้ศัพท์ ภาษาตามความเคยชินในการพูดของชาวไทพวน เอง สามารถแยกเป็นภาษาต่างๆ ตามเนื้อเพลง ต่างๆ ได้ดังนี้

ภาษาไทยภาคกลาง มีเป็นส่วนมากในการ ขับร้องลำพวนโดยเฉพาะในบทคำร้องที่มีการจัด เตรียมมาก่อน เช่น ลำพวนบทไหว้ครู ลำเรื่อง เป็นต้น ซึ่งผู้ฟังทั่วไปที่ไม่ใช่ชาวไทพวนสามารถ เข้าใจได้ในคำศัพท์ภาษาต่างๆ ในบทเพลง ตัวอย่าง เช่น ลำพวนบทไหว้ครู

“ถวายบูชาต่างประทีป
มือสืบนัวแทนที่เทียนทอง
ขอถวายบูชา พระยอดคุณไตรแก้ว
ทั้งหลายขอนอบน้อม”

จากตัวอย่างเนื้อร้องลำพวนที่เป็นภาษาไทย ภาคกลาง หมายถึงการกราบไหว้เพื่อบูชา พระรัตนตรัยของเหล่าไทพวน

ภาษาไทพวน ถูกใช้งานสลับกับภาษาไทย ภาคกลางและอีสาน ในทุกๆ บทเพลงร้องลำพวน ในลักษณะของถ้อยคำที่คล้ายๆ กับภาษาอีสาน หากแต่ต่างกันที่การออกเสียงสำเนียงที่ไม่เหมือน กัน ตัวอย่าง

“ขอให้เป็นดั่งบัลลังก์คำ
ที่ ๕ ทรงพุทธโรเจ้า ตาสองก้า
ให้เจ้าสุชินันสมอมันเครือเก่า
ให้เจ้าสุขอยู่ล้วนขบวนเจ้า
คู่ทุกก้องเด้อเจ้าเอ๋ย”

จากตัวอย่างเนื้อร้องลำพวนที่เป็นภาษาไทย พวน หมายถึงขอให้สองตาของข้าเป็นดั่งทองคำ คำบูชาพระพุทธศาสนา ให้พวกเรามีความสุขกันทั่ว ทุกๆ คน

ภาษาไทยภาคอีสาน มีการผสมอยู่ใน บทเพลงลำพวนตลอดเวลา ส่วนมากใช้ในทางร้อง แบบลำตันทั้งลำพวนแบบลำตันเดี่ยว และลำพวน

แบบลำตันโต้ตอบกัน เพราะเป็นการคิดเนื้อร้อง ลำพวนขึ้นสดจึงมักใช้ภาษาพูดมาแต่งเป็นเนื้อร้อง จึงมักมีคำศัพท์ภาษาทางภาคอีสานผสมอยู่ เช่น คำว่า บแม่เน, ไปไส, เชิดชู เป็นต้น ตัวอย่าง ลำพวน แบบลำตันเดี่ยว

“ถึงเจ้าทำบุญไว้ ไผ่บแม่เนไปไส
บุญจะมาเชิดชู ผู้ที่ทำการไว้
ให้เส้าชะแม่ซาบเด้อแม่ป้า
ผ้าป่าทั้งกฐิน หลามลงคุณความขลัง
กระดังทราบนั่น”

จากตัวอย่างเนื้อร้องลำพวนที่เป็นภาษาไทย ภาคอีสาน หมายถึงบุญที่ได้ทำกฐินไว้จะกลับมาสู่ ผู้ที่ทำการไว้ให้รับรู้กันและส่งผลความเจริญให้ ทั้งครอบครัวและตัวผู้ทำกฐินเอง

การขับร้องลำพวนไม่ได้ใช้เป็นภาษาพวน โดยเฉพาะและไม่ได้เป็นภาษาไทยหรืออีสานโดย เฉพาะเช่นกัน หากแต่เป็นการผสมผสานทาง วัฒนธรรมและเป็นการถ้อยคำอัตลักษณ์ด้านภาษา ร่วมกันสำหรับชาวไทพวนเอง การขับร้องลำพวน ในบางประโยคมีสำเนียงศัพท์ภาษาของทางภาค เหนือร่วมด้วย ซึ่งไม่แปลก เพราะพื้นถิ่นเดิมของ ชาวพวนในแขวงเวียงจันทน์ใกล้เคียงกับทางภาคเหนือของ ประเทศไทย จึงทำให้มีสำเนียงศัพท์ใกล้เคียงกัน ตัวอย่าง

“ป่วยว่าเธอช่าง ช่างว่ากันแน่มอง
กลิ่นว่าด้วยคิดฮอดเจ้า
ช่างซึ้งหลายคิดถึงฮอดบ้ายมิ่ง
เจ้าลงมา อย่าเมิดใจ คิดถึงพ่อแม่เจ้า”

จากตัวอย่างเนื้อร้องลำพวนนี้เป็นการผสม ผสานในการใช้ศัพท์ภาษาไทพวนที่มีทั้งภาคเหนือ เช่นคำว่า “ด้วยคิดฮอด” และภาคอีสานรวมกัน เช่น คำว่า “ช่างว่า” โดยท่อนเพลงนี้หมายถึง หากใคร มาจีบ อย่าใจอ่อน คิดจะทำอะไร ให้นึกถึงพ่อแม่ไว้

2. การเอื้อนของลำพวน การขับร้อง ลำพวนของไทพวน ตำบลโคกปึก อำเภอสหัสขันธ์

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการขับร้องโดยใช้ทำนองเดียวแต่หลายเนื้อร้อง (Strophic Form) คล้ายรูปแบบของการขับร้องลิเก, เพลงฉ่อยหรือลำตัดในภาคกลาง ต่างกันที่สำเนียงภาษาที่เป็นของชาวไทพวนเอง โดยนำพาให้ทั้งทำนองมีการปรับเปลี่ยนตามสำเนียงเสียงร้องบ้างในแต่ละท่อนเพลง เนื่องจากลำพวนเป็นวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) จึงไม่มีความแน่นอนในเรื่องของการสร้างทำนองโดยจะแปรไปตามคำร้องมากกว่าการยึดทำนองไว้ ประกอบกับการเอื้อนในบางช่วงของเพลงที่เป็นลักษณะการใช้ปฏิภาณ (Improvise) ในการสร้างทำนองเอื้อน จึงทำให้ลำพวนมีความไม่แน่นอนในการกำหนดทำนองให้คงที่ได้ แต่สิ่งที่มักใช้งานคล้ายๆ กันสำหรับลำพวน คือ การขึ้นและการลงจบในแต่ละท่อนเพลงที่ใช้เหมือนๆ กันและเป็นที่รู้จักเฉพาะกลุ่มไทพวน (Emic) ในการขับร้องลำพวน ดังนี้

การขึ้นต้นท่อนเพลงลำพวน มักใช้การเอื้อนด้วยคำว่า “แม่นทว่าไอ้...” หรือ “ทว่าไอ้น้อ...” โดยเอื้อนในคำสุดท้ายของคำ เช่น คำว่า “ไอ้” หรือ “น้อ” เป็นต้น เป็นการเริ่มต้นของประโยคเพลงลำพวนหรือเนื้อหาใหม่ๆ ในการลำพวน

การลงท้ายประโยค เพื่อแสดงให้เห็นทราบว่าการขับร้องได้จบท่อนหรือจบประโยคเพลงนั้นๆ แล้ว มักใช้การลงท้ายด้วยคำว่า “เด้อ” ส่วนการจบเพลงหรือจบเนื้อหาของบทเพลงจะลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” และร้องรับด้วยคำว่า “ฮิ้ว” ของผู้ฟัง

ตัวอย่าง การขึ้นต้นและการลงท้ายประโยคเพลง (Period) ของลำพวน

การขึ้นต้น “แม่นทว่าไอ้... คนเฮาเกิดมาในแผ่นดินไทเด้อ ทั้งน้อยทั้งใหญ่ เทิดทูลนายหลวงเด้อ”

การขึ้นต้น “ทว่าไอ้น้อ... ชื่อของไทพวนเอ๋ย จะค่อยฟังคำเก่า นึก่อนอ้อ เอ๋ย”

การลงจบ “อย่าให้ขัดทางกลอน ซ่อยดลทางตัน แค่เด้อพี่น้องเอ๋ย...” (ร้องรับ “ฮิ้ว”)

การลงจบ “ให้เจ้าสุขอยู่ล้วนขบวนเจ้า คู่ทุกก้องเด้อเจ้าเอ๋ย...” (ร้องรับ “ฮิ้ว”)

3. ลำพวนแบบร่าว เป็นการนำเอาการขับร้องในลักษณะเพลงพื้นบ้านลำเพลินทางภาคอีสานมาขับร้องในภาษาของชาวไทพวน ซึ่งบทเพลงลำเพลินของอีสานนี้เป็นบทเพลงในจังหวะเร็วและคึกคักมากกว่าลำพวนปกติของชาวไทพวน จึงมีการรวบประกอบของผู้ร่วมฟังด้วยเพื่อให้เกิดความสนุกสนานขึ้นในช่วงท้ายของการขับร้องลำพวน โดยปกติลำพวนเป็นบทเพลงที่ร้องในจังหวะช้า - ปานกลาง และไม่มีการยืนและการรำประกอบ การลำพวนแบบร่าวนี้ถือเป็นการถ่ายโยงทางวัฒนธรรม (Diffusion) เพลงพื้นบ้านลำเพลินอีสานผสมกับเพลงพื้นบ้านลำพวนของชาวไทพวนตำบลโคกบึง อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อต้องการให้ช่วงท้ายของการลำพวนเกิดความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมของผู้ฟังตัวอย่าง ขับร้องจังหวะเร็ว

“ไอ้น้อยเอ๋ย เป็นไม่เคยลำได้หนา

ลำเป็นเมื่อใดประหม่า

ลำเป็นเมื่อใดประหม่า แต่ไม่ซำก็ลำเลย

แต่ไม่ซำก็ลำเลย

โออ้ายเอ๋ย โออ้ายเอ๋ย ก่อนบเคยได้ลำหนา

ลำเป็นคราวหลังบแพ้

แต่หมอแคน นั้นยอมบ่อได้

โอละน้ออ้ายเอ๋ย โอละน้ออ้ายเอ๋ย”

ข้อเสนอแนะ

ความคงอยู่ของเพลงพื้นบ้านลำพวน ตำบลโคกบึง อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ต้องมีการจัดดำเนินกิจกรรมลำพวนอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมของชาวไทพวนสามารถยังคงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้ความร่วมมือและให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย โดยเริ่มจากหมู่บ้าน อบต. อบจ. และจังหวัด โดยโครงการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพื้นที่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรบริหารท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย ให้สามารถดำเนินการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้ โดยการจัดดำเนินโครงการลานวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทพวนให้คงอยู่ต่อไป อีกทั้ง งานวิจัยนี้ยังได้มีการบันทึกตัวโน้ตในการขับร้องเพลงพื้นบ้านลำพวนในลักษณะต่างอย่างครบถ้วน เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการเผยแพร่เนื้อร้องและทำนองในการขับร้องลำพวน และใช้เพื่อฝึกซ้อมการขับร้องลำพวนหรือนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการขับร้องหรือบรรเลงได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง เพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี สำเร็จลงได้ด้วยกระบวนการของระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา (Ethnomusicology research) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ทั้งสาระหลักทางดนตรีและบริบทรอบด้านที่มีความเกี่ยวข้อง โดยทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ทางดนตรีไปใช้เป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านลำพวน ซึ่งเป็น

มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่อยู่ในประเทศไทยได้

ผู้วิจัยขอขอบคุณแม่เพลงพื้นบ้านลำพวนตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ นางไข หาเลิศ ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรณีศึกษาในการทำงานวิจัยครั้งนี้ที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้วิจัยทั้งในเรื่องของสถานที่ กำหนดการประกอบพิธี ตลอดจนการติดต่อประสานงานต่างๆ การชี้แนะและให้คำปรึกษาในข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่างๆ สำหรับผู้วิจัย ขอขอบคุณชาวหมู่บ้านสระมะเขือตำบลโคกปี่ทุกท่านที่ให้ข้อมูลสำคัญ ให้การต้อนรับและการสนับสนุนในการทำงานวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นอย่างสูงที่ได้มอบทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพื้นที่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2560 ทำให้ผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้นและเป็นแรงผลักดันในการดำเนินงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนางานวิจัยทางดนตรีของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์และในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา อินทรสุณานนท์. (2534). การร้องเพลงประกอบการแสดง : หนังสือที่ระลึกงานสงเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: เม็ดทรายการพิมพ์
- ชินบัญญัติ สุตันธิวิภาติ. (2546). *ประวัติศาสต์เมืองพวน ลพบุรี: สารคดีเมืองพวน เมืองเชียงขวางและประวัติศาสต์เมืองพวน. ลพบุรี: ชมรมไทยพวนจังหวัดลพบุรี: ม.ป.พ.*
- ชูชาติ พิณพาทย์. (2541). *สำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: รายงานวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2547). *ตำนานและพิธีกรรมบูชาผีเมือง: การสร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ของไทพวนและผู้ไทในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ปราณี วงษ์เทศ (2525). *พื้นบ้านพื้นเมือง*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). *หลักวิชามานุษยวิทยา*. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพื้นฐานดนตรีชาติพันธุ์วิทยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- พรรณราย คำโสภา. (2542). การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน. ปรินญาณิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภิญโญ ภูเทษ. (2553). รายงานวิจัย: การวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีเพลงพื้นบ้านในจังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
- ฤดีมน ปรีดีสนิท. (2539). วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชน. อุตรธานี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุตรธานี
- ลักขณา ชุมพร. (2555). เพลงพื้นบ้านภาคกลาง กรณีศึกษากันสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสองโก้ จังหวัดอ่างทอง. ปรินญาณิพนธ์: ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สุกัญญา สุขฉายา. (2525). เพลงปฐพีพากย์: บทเพลงแห่งปฐพีของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- Alan, Merriam. (1964). Study of Ethnomusicology, Toward a Theory for Ethnomusicology. *The Anthropology of Music*.
- Stanley, Sardie. (1980). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians, Volume 6*. London : McMillan Publication, Limited.